

OCENA DOROBKU NAUKOWEGO

DRA RADOSŁAWA GRABOWSKIEGO

ze szczególnym uwzględnieniem rozprawy habilitacyjnej

pt. *Zróżnicowanie trybu zmiany jako kryterium klasyfikacji*

konstytucji współczesnych państw europejskich,

Rzeszów 2013, ss. 295.

I. OCENA OGÓLNA DOROBKU NAUKOWEGO HABILITANTA

W ramach dorobku naukowego Habilitanta można wyróżnić dwa główne obszary badawczych, tj. dotyczący prawnej ochrony życia w Polsce, a także dotyczący zagadnień związanych z podatnością współczesnych konstytucji na ich modyfikowanie oraz prawnym regulacjom z tego zakresu. Aktywność naukowa dra Radosława Grabowskiego nie ogranicza się do ww. zagadnień, stąd też należy dodatkowo wskazać na zainteresowanie zagadnieniami prawa wyborczego. Nie sposób pominąć licznych publikacji dotyczących wybranych instytucji ustrojowych, zarówno Polski, jak też państw obcych. Warto odnotować także aktywność w zakresie badań dotyczących prawnych regulacji funkcjonowania nowoczesnych technologii informacyjnych

Pierwszy główny obszar badawczy, który pozwala ocenić aktywność naukową Habilitanta, związany jest z problematyką prawnej ochrony życia w Polsce. Dr Radosław Grabowski prowadził badania z tego zakresu przygotowując rozprawę doktorską, która – w rozszerzonej wersji - ukazała się drukiem w 2006 r. (*Prawo do*

ochrony życia w polskim prawie konstytucyjnym, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2006, ss. 262). Należy podkreślić, iż jest to pierwsza analiza naukowa problematyki ochrony życia ludzkiego na gruncie polskiego prawa konstytucyjnego. Przeprowadzona analiza umożliwiła ustalenie, jakie założenia towarzyszyły tworzeniu badanych norm konstytucyjnych, a także stwierdzenie jakie czynniki i w jakim zakresie wpłynęły na treść obowiązujących regulacji konstytucyjnych. Uwzględnienie w ramach prowadzonej analizy orzecznictwa Sądu Najwyższego oraz Trybunału Konstytucyjnego pozwoliło wyznaczyć granice ochrony życia ludzkiego w Polsce. W badaniach zostały wykorzystane przepisy polskich konstytucji (obowiązującej oraz historycznych), a także pomocniczo innych aktów prawnych. Wszystko to pozwoliło Autorowi na przedstawienie normatywnego zakresu prawno-konstytucyjnej ochrony życia. Ponadto Habilitant opublikował liczne artykuły i rozdziały w opracowaniach zbiorowych dotyczących prawa do życia. Obszar badawczy został uzupełniony o zagadnienia z zakresu genezy i ewolucji norm prawnych (idea prawnej ochrony życia w starożytności, proces przekształcania idei prawnej ochrony życia w normę konstytucyjną, konstytucjonalizacja idei prawnej ochrony życia) oraz historii prawa polskiego (ochrona życia w polskich przepisach konstytucyjnych w latach 1921 - 1939, 1944-1952, 1952-1989).

Liczne artykuły i rozdziały w opracowaniach zbiorowych w dorobku dra Radosława Grabowskiego dotyczyły praktyki kształtowania polskich norm konstytucyjnych, ich analizy porównawczej, a także praktycznego znaczenia obowiązujących w Polsce konstytucyjnych regulacji chroniących życie ludzkie, m.in. w kontekście ratyfikowanych umów międzynarodowych. Rezultatem aktywności badawczej i publikacyjnej Habilitanta był udział w charakterze eksperta w pracach komisji nadzwyczajnej ds. zmiany Konstytucji RP z 1997 r. Dr Radosław Grabowski przygotował na jej zlecenie opinię prawną *Projekt ustawy o zmianie Konstytucji RP z uwzględnieniem pytania, czy możliwa jest inkorporacja art. 4a ust. 1 ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży do art. 38 Konstytucji*, [w:]

Konstytucyjna formuła ochrony życia. Druk sejmowy 993, Biuro Analiz Sejmowych, Kancelaria Sejmu, 3/2007, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2007, s. 69 – 73.

Drugi główny obszar badawczy dra Radosława Grabowskiego dotyczy problematyki zmiany konstytucji, przy czym obejmuje on zarówno praktykę, jak też zagadnienia teoretyczne. W monografii zatytułowanej *Zróżnicowanie trybu zmiany jako kryterium klasyfikacji współczesnych państw europejskich*, (Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2013, s. 295) Habilitant podejmuje analizę trybów zmiany konstytucji mających zastosowanie w 45 państwach europejskich w celu wykazania nieadekwatności stosowanej w doktrynie prawa konstytucyjnego skali oraz opracowania nowej taksonomii. Warto nadmienić, że badania, które zostały przedstawione przez Habilitanta we wspomnianej monografii, zostały poprzedzone przeprowadzeniem szczegółowych badań wstępnych. Tak należy traktować opracowanie zbiorowe powstałe pod redakcją m.in. dra Radosława Grabowskiego pt. *Zasady zmiany konstytucji w państwach europejskich*, pod red. R. Grabowskiego i S. Grabowskiej, Wolters Kluwer, Warszawa 2008, ss. 416. Należy odnotować i docenić fakt przeprowadzenia przez dra Radosława Grabowskiego badań wstępnych i ich publikacja przed konkretyzacją tematu badań szczegółowych, skutkujących wydaniem monografii mającej stać się podstawą uzyskania stopnia doktora habilitowanego. Dowodzi to dojrzałości badawczej oraz zrozumienia mechanizmów współczesnych badań naukowych, szczególnie w kontekście realizacji badań wstępnych w ramach licznego zespołu naukowców z Polski oraz z zagranicy. Problematyce zmiany konstytucji Habilitant poświęcił szereg publikacji. Łącznie z rozdziałami w ww. opracowaniu pt. *Zasady zmiany konstytucji w państwach...* można wskazać siedem rozdziałów w opracowaniach zbiorowych oraz artykułów w czasopismach naukowych, a także liczne referaty wygłoszone podczas seminariów oraz konferencji naukowych, które zapewne także zostaną opublikowane.

Jeden z „dodatkowych” obszarów zainteresowań naukowych dra Radosława Grabowskiego dotyczy prawa wyborczego i systemów wyborczych. Jest on współredaktorem podręcznika akademickiego dotyczącego rozwiązań funkcjonujących w

systemach wyborczych państw europejskich pt. *Prawo wyborcze na urząd prezydenta w państwach europejskich* (pod red. S. Grabowskiej i R. Grabowskiego, Wolters Kluwer, Warszawa 2007, ss. 307). Zorganizował także trzy konferencje naukowe poświęcone problematyce prawa wyborczego oraz jest współredaktorem książkowych publikacji pokonferencyjnych: Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt.: *Prawo wyborcze do parlamentu w wybranych państwach europejskich*, Rzeszów 3 - 4 kwietnia 2006 r., pod red. nauk. S. Grabowskiej, R. Grabowskiego, Rzeszów 2006, ss. 226; Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt.: *Alternatywne sposoby głosowania a aktywizacja elektoratu*, Rzeszów 26 - 27 marca 2007 r., pod red. nauk. S. Grabowskiej, R. Grabowskiego, Rzeszów 2007, ss. 320; Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt.: *Zmiana ordynacji wyborczej a zmiana konstytucji*, Rzeszów 3 -4 marca 2008 r., pod red. S. Grabowskiej, R. Grabowskiego, Bonus Liber Sp. z o. o., Rzeszów 2008, ss. 283. Ponadto Habilitant jest Autorem lub współautorem siedmiu opracowań, artykułów oraz rozdziałów w opracowaniach zbiorowych z dziedziny prawa wyborczego.

Dra Radosława Grabowskiego, jak większość aktywnych naukowo konstytucjonalistów, cechuje zainteresowanie funkcjonowaniem państw współczesnych, tak w wymiarze ogólnym, jak też w ujęciu szczegółowym. Aktywności w pierwszym obszarze dowodzi kierowanie (w charakterze współredaktora) sześćdziesięcioosobowym zespołem badawczym opracowującym publikację *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz encyklopedyczny*, pod red. W. Skrzydły, S. Grabowskiej, R. Grabowskiego, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, ss. 757. Na potrzeby tego opracowania Habilitant opracował definicje pojęć: *Delegacja ustawowa*, *Kworum (quorum)*, *Ochrona życia*, *Organy Senatu*, *Prawa człowieka*, *Prawa obywatela*, *Prawo zwyczajowe*, *Sądownictwo wojskowe*, *Uchwalanie konstytucji*, *Uchwała Zgromadzenia Narodowego*, *Większość*, *Większość bezwzględna*, *Większość kwalifikowana*, *Większość ustawowa*, *Większość zwykła*, *Zadania własne samorządu terytorialnego*, *Zadania zlecone samorządu terytorialnego*, *Zasada pluralizmu politycznego*. W ramach tej samej płaszczyzny zainteresowań lokuje się opublikowane tłumaczenie Konstytucji Liechtensteinu (*Konstytucja Księstwa Liechtenstein*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2013, s. 32-95) oraz opracowanie wstępu do

Konstytucji Austrii (*Geneza i ewolucja ustroju politycznego Austrii* [w:] *Związkowa Ustawa Konstytucyjna Republiki Austrii*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, Częstochowa 2002, s. 11 – 42). O ustrojowym ujęciu szczegółowym można natomiast mówić w przypadku publikacji, w których Habilitant skupia się na funkcjonowaniu wybranych instytucji prawa konstytucyjnego, zarówno polskich, jak i państw obcych. Należy tu wymienić opracowanie artykułów i rozdziałów w opracowaniach zbiorowych na temat organów ochrony prawnej, funkcjonowania organów władzy wykonawczej na Litwie, czy tłumaczenie aktów prawnych normujących funkcjonowanie łotewskiego Sądu Konstytucyjnego. W tej samej płaszczyźnie zainteresowań należy ulokować współredaktorstwo opracowania na temat form odpowiedzialności konstytucyjnej w państwach europejskich, autorstwo rozdziału o odpowiedzialności konstytucyjnej w Danii, a także artykułu o zakresie odpowiedzialności prawnej Prezydenta Rumunii. Dorobek Habilitanta obejmuje także sześć recenzji, cztery sprawozdania oraz glosę.

Warto odnotować, że dr Radosław Grabowski należy do naukowców, których zainteresowania wykraczają nie tylko poza własną dyscyplinę naukową, ale sięgają do obszarów zupełnie odmiennych. Taki charakter ma problematyka nowoczesnych technologii informacyjnych. Habilitant ma długi staż jako prowadzący zajęcia dotyczące IT na studiach prawniczych, istotne wydaje się też zaangażowanie w działalność polskich akademickich sieci komputerowych. Rezultatem tych doświadczeń jest książka *Wpływ Internetu na ewolucję państwa i prawa*, pod red. R. Grabowskiego (Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008, ss. 269), uwzględniająca zarówno techniczne aspekty funkcjonowania nowoczesnych technologii informacyjnych, prawne podstawy ich stosowania, a także ich oddziaływanie na współczesne państwo. Dr Radosław Grabowski jest nie tylko redaktorem tego opracowania, ale także Autorem rozdziałów: *Urządzenia obliczeniowe w informatyce*, *Budowa komputera osobistego*, *Geneza i ewolucja sieci globalnej*, *Prawo w Internecie*, *Prawne regulacje podpisu elektronicznego w Polsce*.

Dr Radosław Grabowski zaangażował się także w działalność popularyzatorską, związaną z tematyką polskich symboli narodowych i państwowych, tj. godła, herbu, chorągwi, flagi oraz hymnu. Na pochwałę zasługuj nie tylko [podjęcie tego, pomijanego w polskim prawie konstytucyjnym tematu, ale także podjęcie wysiłków skutkujących publikacjami na ten temat w języku angielskim, niemieckim oraz węgierskim.

II. OCENA ROZPRAWY HABILITACYJNEJ

Habilitant jako główne osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 nr 65 poz. 595 z późniejszymi zmianami) wskazał monografię swojego autorstwa, pt. *Zróżnicowanie trybu zmiany jako kryterium klasyfikacji współczesnych państw europejskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2013, s. 295. Zgodnie z główną tezą tego opracowania, z którą nie sposób się nie zgodzić, powszechnie stosowana w nauce prawa konstytucyjnego klasyfikacja konstytucji z uwagi na tryb ich zmiany (stworzona przez J. B. Bryce'a i ogłoszona w 1884 r.) jest obecnie nieadekwatna. Autor słusznie zwraca uwagę, iż podział konstytucji na elastyczne oraz sztywne cechuje niski stopień komplikacji, który pozwala wprowadzić na stosowanie w procesie dydaktycznym, ale ustalenia poczynione w ten sposób nie uwzględniają szeregu istotnych kryteriów. Habilitant wskazuje szereg wad klasyfikacji dwustopniowej, typowych dla dychotomii, jak skupianie się na przypadkach skrajnych, brak odniesień do szeregu istotnych różnic pomiędzy trybem ustawodawczym, a trybem zmiany konstytucji. W związku ze stwierdzeniem, iż klasyfikacji J. B. Bryce'a wymykają się konstytucje, których zmiana nie jest realizowana ani w trybie ustawodawczym, ani w odrębnym trybie konstytucyjnym, dr Radosław Grabowski wyodrębnia nie dwa, lecz trzy typy konstytucji: elastyczne, sztywne, a także półsztywne, tj. nie będące elastycznymi ani sztywnymi. Co istotne, doprecyzowuje przy tym kryteria, wskazując jakie czynniki decydują o uznaniu konstytucję za elastyczną, półsztywną lub sztywną. W rezultacie ustaleń

poczynionych już w pierwszym rozdziale monografii, dochodzi do znaczącego postępu w zakresie klasyfikowania ustaw zasadniczych. Podczas gdy dwustopniowa klasyfikacja Bryce'a pozwala wskazać w grupie 45 współczesnych państw europejskich 2 konstytucje elastyczne i 43 sztywne, to trzystopniowa klasyfikacja dra Grabowskiego pozwala na sklasyfikowanie 2 konstytucji jako elastycznych oraz 26 jako sztywnych, a ustawy zasadnicze 17 państw europejskich jako półsztywnych

Z uwagi na fakt, iż jako cel analizy przeprowadzonej w recenzowanej monografii wskazane zostało „ustalenie zakresu zróżnicowania trybów zmiany konstytucji oraz stworzenie typologii trybów zmiany konstytucji, uwzględniających poszczególne ich elementy, ich funkcje oraz skutki ich stosowania” niezbędne stało się przeprowadzenie analizy stosowanych w poszczególnych państwach rozwiązań. Należy uznać, że Habilitant zrealizował ten zamiar, grupując instytucje pokrewne, dokonując wyodrębnienia elementów procedur zmiany konstytucji, a także ustalając, które z nich stanowią integralne elementy poszczególnych trybów zmiany, a które natomiast mają charakter akcesoryjny. Opierając się na ustaleniach poczynione w rozdziałach 2-5 rozprawy Habilitant stwierdził, że „wyodrębnienie dalszych – poza elastycznymi, półsztywnymi oraz sztywnymi – typów konstytucji nie jest możliwe, choć można wskazać liczne ustawy zasadnicze, w których ustrojodawcy zastosowali szereg instrumentów służących usztywnieniu aktu”. Uważam, że jest to konkluzja trafna. Konsekwentna realizacja wymienionych założeń umożliwiła Autorowi realizację głównego celu jaki sobie postawił, tj. opracowanie klasyfikacji, która uwzględniałaby elementy procedury zmiany konstytucji, które pomija klasyfikacja dwustopniowa Bryce'a. Należy tu wymienić następujące elementy, które dr Radosław Grabowski uznał za potencjalnie istotne dla sztywności konstytucji: katalog podmiotów dysponujących prawem inicjatywy w sprawie zmiany konstytucji, wymogi formalne towarzyszące wykonaniu inicjatywy, ograniczenia w zakresie dopuszczalności zmiany wybranych norm konstytucji, organy rozpatrujące projekt zmiany konstytucji, wymogi w zakresie uchwalenia zmiany konstytucji, ograniczenia towarzyszące uchwaleniu zmiany konstytucji, uprawnienia podmiotów uczestniczących w ogłaszaniu

zmiany konstytucji, udział narodu procedurze zmiany konstytucji, a także możliwość i zakres kontroli konstytucyjności zmiany konstytucji.

Przedstawiona przez Habilitanta w zakończeniu recenzowanej monografii skala, nie tylko dokonuje wyodrębnienia trzech typów konstytucji (elastyczna, półsztywna, sztywna), ale uzupełnienia ten podział poprzez uwzględnienie informacji o zastosowanych przez ustrojodawcę dodatkowych czynnikach zabezpieczających niezmiennosc, zmienność lub udział narodu w procedurze zmiany. Zaproponowana skala, pozwalająca na precyzyjne sklasyfikowanie konstytucji z uwagi na tryb jej zmiany pozwala zatem na określenie nie tylko typu, ale także podtypu konstytucji. Może być ona stosowana w odniesieniu do aktów ustrojowych państw współczesnych i historycznych, europejskich i pozaeuropejskich. Warto docenić, że Autor uwzględnił posługiwanie się dla klasyfikowania aktów prawnych nie tylko metodą opisową, ale uproszczonym kodem uwzględniającym symbole cyfrowe oraz literowe. Wszystko to łącznie pozwala traktować przedstawioną klasyfikację jako uniwersalną oraz innowacyjną, choć – z uwagi na narzucenie sztywnych reguł interpretacyjnych – także kontrowersyjną.

Pewien niedosyt pozostawia jedynie incydentalne uwzględnienie w monografii praktyki w zakresie zmian konstytucji w państwach europejskich, w których mamy do czynienia z pewnym automatyzmem w tym względzie, co jest rezultatem akcesji licznych z nich do Unii Europejskiej. Tego rodzaju odniesienia wzbogaciłyby badania, choć zapewne wpłynęłyby równocześnie na wzrost objętości zaprezentowanej książki. W ramach doktryny prawa konstytucyjnego prowadzone były w ostatnich latach takie badania, których wyniki zostały opublikowane (np. *Europeizacja konstytucji państw Unii Europejskiej*, red. K. Kubuj, J. Wawrzyniak, Warszawa 2011; W. Orłowski, *Zmiany w konstytucjach związane z członkostwem w Unii Europejskiej*, Kraków-Rzeszów-Zamość, 2011). Autor nie ustrzegł się błędów, bądź też nie skorygował błędów powstałych na etapie edytowania tekstu w wydawnictwie. W tabeli 26 na stronach 254 i 255 odnajdujemy określenie „normy niezmienniane” (zamiast normy „niezmienialne”), „obliga tory” (zamiast „obligatory”), „pe ople” (zamiast „people”).

III. INNE FORMY DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ ORAZ AKTYWNOŚĆ DYDAKTYCZNA

Dra Radosława Grabowskiego cechuje duża aktywność środowiskowa. W latach 2005 – 2014 był współorganizatorem 4 międzynarodowych konferencji naukowych oraz 9 ogólnopolskich seminariów naukowych. Jest pomysłodawcą oraz należy do grona założycieli czasopisma „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, specjalistycznego czasopisma poświęconemu prawu konstytucyjnemu. Od początku jego istnienia, tj. od 2010 roku pełni funkcję sekretarza naukowym tego kwartalnika, który według listy czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego posiada aktualnie 6 punktów. Od 2012 roku Habilitant jest członkiem rady naukowej czasopisma „The Copernicus Journal of Political Studies”, wydawanego przez Wydawnictwo Adam Marszałek w Toruniu, a od 2013 roku jest sekretarzem naukowym czasopisma „Polityka i Społeczeństwo”, specjalistycznego tytułu politologicznego, wydawanemu dotychczas przez Katedrę Politologii Uniwersytetu Rzeszowskiego w formule rocznika, a od początku 2013 r. - kwartalnika. Według listy czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Polityka i Społeczeństwo” posiada 6 punktów.

Działalność dydaktyczna dra Radosława Grabowskiego, prowadzona od 1997 r., wskazuje na zainteresowania wykraczające poza prawo konstytucyjne w klasycznym rozumieniu, gdyż obejmuje takie przedmioty jak: Współczesne kultury prawne, Komparatystyka prawnicza, Porównawcze prawo konstytucyjne, System polityczny Rzeczypospolitej Polskiej, Współczesne systemy polityczne. Habilitant ma spore doświadczenie w kształceniu dyplomantów – dotychczas był promotorem 12 prac magisterskich oraz 18 prac licencjackich, a także recenzentem 46 prac magisterskich oraz 32 prac licencjackich. Dr Radosław Grabowski jest aktualnie promotorem pomocniczym rozprawy doktorskiej przygotowywanej w ramach studiów III-go stopnia w Instytucie Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

IV. KONKLUZJE

Dorobek naukowy Habilitanta po uzyskaniu stopnia naukowego doktora jest nie tylko liczny, ale też zróżnicowany. Dr Radosław Grabowski nie poprzestał na prowadzeniu tzw. badań własnych i publikowaniu ich rezultatów, ale wykazał się znaczącą aktywnością środowiskową. Świadczą o tym liczne przedsięwzięcia realizowane w ramach zespołów naukowych, w których uczestniczył nie tylko jako wykonawca, ale też jako redaktor naukowy, nierzadko będąc pomysłodawcą prowadzonych badań. Przy uwzględnieniu także działalności na rzecz środowiska naukowego, czy to w postaci aktywności przy organizacji seminariów i Konferencji naukowych, czy to w związku z pełnionymi funkcjami w punktowanych czasopismach naukowych (w tym ogólnopolskich) i innych gremiach, należy uznać, iż Habilitant wniósł znaczny wkład w rozwój dyscypliny naukowej.

W konkluzji należy zatem stwierdzić, iż przedstawione przez dra Radosława Grabowskiego osiągnięcia naukowe, organizacyjne i redaktorskie spełniają kryteria określone w art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 nr 65 poz. 595 z późniejszymi zmianami) od których uzależnione zostało uzyskanie stopnia naukowego doktora habilitowanego. Dlatego też wnoszę o zakwalifikowanie dr Radosława Grabowskiego do kolejnych etapów postępowania habilitacyjnego.

